

УДК 339.347

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-6-33>**Данкєєва О.М.**

старший викладач кафедри
економіки та міжнародних економічних відносин
Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг

Dankeieva Oksana

Donetsk National University of Economics and Trade named after
Mykhayilo Tugan-Baranovsky, Kriviy Rih

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНИЙ СТАН РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

FEATURES OF DEVELOPMENT AND MODERN CONDITION OF RETAIL TRADE OF UKRAINE

Стаття присвячена визначенню передумов, дослідженню особливостей розвитку та аналізу сучасного стану роздрібної торгівлі України та її регіонів. Зазначено, що на сучасний розвиток торговельної галузі негативно вплинули економічні та політичні кризи 2008 та 2013 рр. Це привело до падіння низки економічних показників та відобразилось на діяльності роздрібної торгівлі країни. Проаналізовано основний показник роботи роздрібної торгівлі, а саме обсяг обігу роздрібної торгівлі. Наведено динаміку обсягу обігу роздрібної торгівлі за 2012–2018 рр. по регіонах України, темпів зростання обігу роздрібної торгівлі у порівнянних цінах. Встановлено залежність обсягу обігу роздрібної торгівлі від економічного та соціального розвитку регіону. Наведено основні стимулюючі та стримуючі чинники досліджуваних показників обсягу обігу роздрібної торгівлі.

Ключові слова: торговельна галузь, роздрібна торгівля, обсяг обігу роздрібної торгівлі, динаміка, чинники, темпи зростання.

Статья посвящена определению предпосылок, исследованию особенностей развития и анализа современного состояния розничной торговли Украины и ее регионов. Указано, что на современное развитие торговой отрасли негативно повлияли экономические и политические кризисы 2008 и 2013 гг. Это привело к падению ряда экономических показателей и отразилось на деятельности розничной торговли страны. Проанализирован основной показатель работы розничной торговли, а именно объем оборота розничной торговли. Приведена динамика объема оборота розничной торговли за 2012–2018 гг. по регионам Украины, темпов роста оборота розничной торговли в сопоставимых ценах. Определена зависимость объема оборота розничной торговли от экономического и социального развития региона. Приведены основные стимулирующие и сдерживающие факторы исследуемых показателей объема оборота розничной торговли.

Ключевые слова: торговая отрасль, розничная торговля, объем оборота розничной торговли, динамика, факторы, темпы роста.

The purpose of the article is to determine the prerequisites, to study the features of development and to analyze the current state of retail trade in Ukraine and its regions. Modern retail enterprises should be oriented towards quick adaptation to dynamic factors of the business environment, therefore, research into the development of retail trade and its current state are becoming important. It is noted that the modern development of retail trade in Ukraine and its regions was negatively affected by the economic and political crises of 2008 and 2013. This led to a significant decrease in a number of economic indicators and affected the country's retail industry. The main indicator of retail trade performance, which is the volume of retail trade turnover, is analyzed. This indicator is one of the main results of economic activity, both of a separate trading facility and of the entire industry. Thanks to the indicator of the volume of turnover, the social definition of the value and consumer value of a part of the social product, which is directed to the consumer industry, the formation of conditions for the sustainable economic growth of retail shopping facilities, and also necessary to meet the needs of consumers, is revealed. The dynamics of the retail turnover for 2012–2018 is given by the regions of Ukraine, as well as the growth rate of retail turnover in comparable prices. The dependence of the volume of retail trade on the economic and social development of the region, the population, its density, level of cash income, which, in turn, depends on the natural and resource potential, infrastructure, socio-cultural and economic capabilities of a particular region, is determined. The main stimulating and constraining factors of the studied indicators of the retail turnover are given. An analysis of the data of the retail trade turnover volume allowed us to conclude that for the study period the industry has a positive dynamics of changes and prospects for development. This confirms that retail trade is the most important link in the chain of movement of goods from production to final consumption. It is argued that retail trade occupies a leading place in the economic system of Ukraine and is an indicator of the welfare of the social sphere.

Key words: trade industry, retail trade, retail turnover, factors, dynamics, growth rates.

Постановка проблеми. Незважаючи на негативні наслідки економічних і політичних криз за останні роки, в торговельній галузі спостерігається зростання низки економічних показників. Це відбувається через постійний пошук та впровадження в комерційну діяльність нових інструментів щодо розвитку, які не тільки стають потужним засобом в конкурентній боротьбі за споживача, але й сприяють збільшенню важливого показника діяльності окремого торговельного об'єкта та всієї галузі, а саме обсягу обігу роздрібною торгівлі. Слід зазначити, що сучасні торговельні підприємства повинні бути зорієнтованими на швидку адаптацію до динамічних чинників оточуючого бізнес-середовища, тому дослідження особливостей розвитку роздрібною торгівлі та її сучасний стан набувають великого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури показав, що проблеми розвитку роздрібною торгівлі є нагальними для значної кількості вітчизняних науковців. Цей інтерес викликано залежністю між показниками торговельної діяльності та соціально-економічним становищем країни. Серед вітчизняних дослідників слід назвати таких, як В. Апопій, О. Бергалашвілі, М. Бутко [1], Н. Голошубова, В. Гросул, Л. Дідківська, О. Дима [2], О. Кавун, Л. Ковальська [3], М. Кравченко, Л. Лігоненко, О. Мазур [4], Н. Соломянюк, О. Тараненко, Н. Ушакова, М. Чорна. Незважаючи на вагомий доробок у цьому напрямі, мінливість зовнішнього середовища залишає на піку уваги питання сучасного стану та розвитку роздрібною торгівлі.

Метою статті є визначення передумов, дослідження особливостей розвитку та здійснення аналізу сучасного стану роздрібною торгівлі України та її регіонів, а також розгляд зміни вагомого показника діяльності роздрібною торгівлі, а саме обсягу обігу роздрібною торгівлі, формулювання основних чинників впливу на нього.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж розглядати сучасний стан роздрібною торгівлі України, доцільно згадати передумови та особливості її розвитку. Так, система торгівлі СРСР була однією великою торговельною мережею. Однак така система була вкрай неефективною, негнучкою та не враховувала реальних потреб покупців, тому початок формування торговельного сектору економіки в його сучасному розумінні на українському ринку припадає на кінець 1990-х – початок 2000-х років [5].

Розвиток роздрібною торгівлі України відбувався досить швидкими темпами. По мірі власного розвитку й розвитку банківського кредитування вітчизняний ритейл нарощував кількість магазинів, відкриваючи окремі торгові об'єкти й поглинаючи більш слабких конкурентів. У 2005–2008 рр. на ринок активно вийшли регіональні ритейлери [5]. Інвестиційні проекти в цьому сегменті комерційної нерухомості викликали пильний інтерес не лише вітчизняних і російських інвесторів, але й європейських компаній і банків. Так, тоді як строки окупності торгових центрів Європи коливалися в межах 10–15 років, строк окупності торгових центрів України становив від 5 до 7 років [6].

Стрімке зростання доходів населення на початку 2000-х рр. особливо позитивно сприяло високим темпам розвитку цього ринку й появі на ньому великих гравців. Проте фінансово-економічна криза 2008–2009 рр. відчутно вдарила по галузі, однак водночас зняла такі проблеми, як дорожня земля під забудову та високий рівень орендних ставок. Відновлення зростання доходів населення у 2010 р. послужило новим стимулом до відновлення ринку [2, с. 171].

Після кризи 2008 р. та аж до 2012 р. ринок роздрібної торгівлі України демонстрував стрімке щорічне зростання й справедливо вважався одним із найбільш динамічно зростаючих секторів української економіки. Однак після 2012 р. темпи зростання оборотів роздрібної торгівлі почали стрімко падати, а за 2013–2014 рр. зростання перебувало на рівні лише 2,2% (табл. 1). Основними причинами виявилися напружена військово-політична ситуація, тотальне зниження платоспроможності населення, зниження основних макроекономічних показників економіки України, знецінення гривні тощо. Однак якщо дивитися на загальний обіг роздрібної торгівлі за 2009–2014 рр., то можна побачити, що, згідно з даними Державної служби статистики України [7], цей показник виріс у 2 рази, склавши станом на кінець 2014 р. 903,5 млрд. грн.

Варто зауважити, що роздрібний сектор в Україні впродовж 2010–2011 рр. демонстрував динамічне зростання, а середні показники обсягів продажів були більше ніж удвічі кращими від показників світових операторів роздрібної торгівлі. Згідно з даними Державної служби статистики України у 2010 р. обсяг роздрібногo товарообігу України становив 529,9 млрд. грн., що в порівняльних цінах було на 7,6% більше за обсяги попереднього року [7].

На жаль, нестабільність політичної ситуації в Україні, особливо наприкінці 2012 р., змусила вітчизняні підприємства роздрібної торгівлі зайняти вичікувальну позицію [2, с. 172]. Отже, розвитку роздрібної торгівлі тоді в Україні завадили не тільки нові закони, в основі яких лежали суттєве підвищення податків на акцизні товари та ввезення імпортованих продуктів, але й неможливість іноземним інвесторам та їх мережам освоювати національний ринок. Це також обмежило поширення новітніх технологій у торговельній діяльності та впровадження успішного багатолітнього досвіду в управлінні торговельними підприємствами закордонними ритейлерами.

За останні роки Україна в черговий раз намагається подолати кризовий шок. Кожен із шоків (2008 р., 2013 р.) мав свої особливості, а основу кожного формували свої чинники й складові

[8, с. 21]. По-перше, погіршення ситуації в економіці України протягом 2013 р., зумовлене впливом світової економічної депресії, зволіканням зі структурними реформами та посиленням агресивними діями Російської Федерації, здійсненими у відповідь на євроінтеграційні наміри України, створило підґрунтя для вибухового розгортання системної кризи в українському суспільстві [9, с. 50]. По-друге, мали місце диспропорції між виробництвом і споживанням, загальний дефіцит матеріальних засобів виробничого та невиробничого призначення, дисбаланс між грошовими заощадженнями населення та їх товарним покриттям, чимала залежність внутрішнього споживчого ринку від імпорту, низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів, які традиційно експортувалися переважно на ринок країн СНД, значна залежність економіки країни від країн-імпортерів енергоносіїв. По-третє, у 2014 р. Україна стикнулася з небаченими раніше викликами, а саме анексією частини її території (АР Крим), бойовими діями на території областей, які забезпечували чималий внесок до сукупного ВВП країни (Донецька, Луганська області), розривом господарських зв'язків із пострадянськими країнами, що привело до втрати багатьох традиційних ринків збуту продукції [10, с. 3].

Отже, перелічені чинники спричинили складну ситуацію, яка виникла у вітчизняній роздрібній торгівлі, адже більшість мереж протягом 2014–2015 рр. змушена закривати магазини через втрату країною контролю територій, що стало причиною втрати їх майна, торговельного обладнання, споживачів, товару, господарських зв'язків, як наслідок, прибутку.

Незважаючи на складну економічну ситуацію країни, яка продовжилася у 2016–2017 рр., розвиток роздрібної торгівлі відбувався набагато вищими темпами, ніж у країнах Західної Європи й США.

Забезпечення перманентного розвитку роздрібної торгівлі неможливе без комплексного аналітичного дослідження передумов та результатів їх функціонування. Зокрема, важливим є оцінювання динаміки та аналіз тенденцій розвитку роздрібної торгівлі України загалом та її регіонів зокрема.

Міжрегіональні диференціації в розвитку торговельного бізнесу в будь-якій країні є об'єктивним і закономірним явищем, яке залежить від специфіки природного ресурсного потенціалу регіону та еволюції процесів соціально-економічного розвитку територій [1, с. 18]. Кожен регіон має не тільки особливі кліматичні та географічні умови, але й власну виробничу спеціалізацію, рівень розвитку інфраструктури, характеризується певним контин-

Таблиця 1

Динаміка обсягу обігу роздрібної торгівлі по регіонах за 2012–2018 рр.

Регіон України	Обіг роздрібної торгівлі, тис. грн.								Темп зростання обігу роздрібної торгівлі (у порівняннях цінах), %						
	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2013 р. до 2012 р.	2014 р. до 2013 р.	2015 р. до 2014 р.	2016 р. до 2015 р.	2017 р. до 2016 р.	2018 р. до 2018 р.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14		
Україна	804 330,8	884 203,7	903 534,5	1 018 778,2	1 159 271,9	815 344,3	930 629,2	109,5	91,4	79,3	104,0	106,5	106,1		
Вінницька область	36 036,2	25 111,7	29 566,1	34 345,6	37 201,2	21 049,1	25 658,4	110,3	98,1	84,7	103,4	106,1	111,1		
Волинська область	22 697,5	17 837,5	21 156,9	26 502,3	27 763,1	15 256,9	16 334,0	112,1	96,4	86,5	100,1	92,5	102,4		
Дніпропетровська область	61 351,4	68 151,5	80 894,6	95 160,5	1 081 145,9	72 542,1	85 302,9	108,9	99,7	80,0	103,1	106,8	107,7		
Донецька область	82 562,9	89 712,6	65 744,2	31 163,5	37 458,5	22 782,8	29 153,3	108,5	63,0	33,6	96,2	102,7	114,2		
Житомирська область	16 272,2	19 061,7	22 755,9	28 018,4	30 623,9	20 342,8	23 592,9	111,3	98,4	86,7	100,2	107,3	109,2		
Закарпатська область	16 970,1	17 394,5	20 200,4	24 749,6	26 767,0	18 624,5	21 897,1	109,3	98,6	86,7	101,2	109,0	112,7		
Запорізька область	34 419,2	37 271,9	43 742,0	47 998,7	55 400,7	36 151,3	38 638,3	110,1	98,1	79,0	105,5	105,5	104,6		
Івано-Франківська область	20 217,7	22 745,2	27 638,5	34 093,5	37 787,5	19 258,2	22 299,5	111,3	99,6	86,6	103,4	106,8	110,7		
Київська область	31 536,8	35 108,3	42 492,3	52 123,5	59 118,2	54 971,3	64 917,4	110,0	99,0	87,5	106,0	107,1	109,7		
Кіровоградська область	13 645,2	14 604,2	17 191,4	21 653,4	24 545,5	15 374,7	16 622,5	108,3	98,7	87,4	103,7	103,6	101,3		
Луганська область	34 702,0	37 464,4	21 969,2	7 871,3	9 051,4	5 866,5	8 236,8	108,9	51,0	28,5	101,2	98,4	126,8		
Львівська область	36 232,1	39 314,4	45 027,4	56 720,5	68 031,6	51 437,4	57 825,1	107,2	96,6	87,3	107,5	112,5	104,8		
Миколаївська область	20 025,1	21 875,4	23 903,6	28 595,1	32 407,0	19 666,8	22 555,1	109,9	91,9	83,2	103,2	105,1	107,2		
Одеська область	50 130,7	55 099,7	61 923,1	72 438,9	84 056,2	61 807,1	69 196,7	109,3	93,5	81,9	106,3	108,2	103,2		

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Полтавська область	21 273,8	23 079,5	26 080,6	29 747,1	34 745,1	25 679,5	30 928,8	108,0	95,1	79,5	106,6	110,0	112,3
Рівненська область	14 573,9	16 382,6	19 548,6	23 853,6	26 373,4	14 927,8	17 360,0	109,3	98,8	85,1	101,3	98,6	108,5
Сумська область	14 941,4	16 322,3	18 701,2	22 551,0	25 790,3	16 237,6	19 464,9	108,5	97,0	82,7	104,1	105,5	108,7
Тернопільська область	13 312,7	14 207,5	16 895,6	20 284,7	22 429,1	11 651	13 082,8	108,9	98,7	86,6	103,2	99,2	110,1
Харківська область	56 452,5	62 093,4	71 640,3	83 475,6	95 788,5	65 016,7	72 517,7	110,2	97,3	81,0	104,3	107,0	101,2
Херсонська область	16 716,7	18 059,1	21 538,5	26 497,3	29 609,1	19 109,8	21 738,7	108,7	96,7	84,7	103,0	104,7	104,9
Хмельницька область	18 291,3	19 603,6	22 550,6	25 693,0	29 050,0	20 174	20 565,9	109,1	95,1	82,2	104,6	105,0	101,2
Черкаська область	19 440,4	20 860,1	23 656,4	27 778,5	30 211,4	19 880,5	22 495,4	108,9	98,1	85,7	103,0	106,6	107,6
Чернівецька область	11 255,3	12 550,5	14 777,0	17 324,4	18 700,3	13 553,5	15 170,4	111,3	99,4	86,1	99,7	104,5	105,1
Чернігівська область	14 603,8	16 126,1	18 007,1	21 614,9	24 094,4	15 921,3	17 973,2	109,4	96,6	83,5	101,5	105,3	104,0
м. Київ	101 526,6	112 980,7	125 931,9	158 523,3	184 122,6	158 061,1	177 101,4	110,2	96,3	85,4	104,8	105,9	103,4
АР Крим		40 798,6						112,2					
м. Севастополь		10 386,7						112,1					

Джерело: складено автором на основі джерела [7]

гентом споживачів, що мають особливі потреби та звички під час купівлі та споживання товарів. Звісно, ці розбіжності не становлять проблеми для регіону чи країни, проте якщо вони набувають надмірних масштабів, то утворюється підґрунтя для занепаду продуктивних сил окремих регіонів і зниження рівня життя місцевого населення [3; 4, с. 88].

У зв'язку з цим аналіз сучасного стану та особливостей розвитку роздрібної торгівлі у регіональному розрізі набуває особливого значення в межах аналізу основного показника роботи роздрібної торгівлі, а саме обсягу обігу роздрібної торгівлі.

Зауважимо, що цей показник є одним з основних результатів економічної діяльності як окремого торговельного об'єкта, так і всієї галузі. Завдяки показнику обсягу обігу розкривається соціальне визначення цінності та споживчої вартості частини суспільного продукту, який спрямований у галузь споживання, формування умов для стійкого економічного зростання роздрібних торговельних об'єктів, а також необхідний для задоволення потреб споживачів.

У процесі аналізу виявлено, що протягом 2012–2013 рр. простежувалася тенденція до поступового зростання темпу обігу роздрібної торгівлі в порівняних цінах по всіх регіонах. Так, якщо у 2012 р. цей показник становив 804,330,8 грн, то станом на кінець 2013 р. він збільшився на 7 987,3 грн, або 7%. Найбільші показники зростання були зафіксовані у Волинській (12,1%), Житомирській та Івано-Франківській (по 11,3%) областях, а найгірший темп збільшення спостерігався у Львівській (8%) та Полтавській (7,2%) областях. Однак уже у 2014–2015 рр. по всіх регіонах простежувалося різке падіння обігу роздрібної торгівлі, яке досягло майже 80%, а найуразливішими стали області сходу країни. Проте 2016 р. охарактеризувався значним збільшенням обігу роздрібної торгівлі в порівняних цінах по всіх регіонах. Так, загалом по Україні обіг роздрібної торгівлі в порівняних цінах збільшився на 24,7%, а лідерами щодо нарощування обігу виявилися Луганська (на 73%) та Донецька (на 62,6%) області. 2017 р. характеризувався збільшенням обігу роздрібної торгівлі в порівняних цінах майже по всіх регіонах, виняток склали Волинська (92,5%), Рівненська (98,6%) та Тернопільська (99,2%) області, де спостерігалася зниження цього показника порівняно з попереднім 2016 р. З огляду на це по Україні обіг роздрібної торгівлі в порівняних цінах несуттєво збільшився, а саме на 2,5%. (табл. 1). 2018 р. також відзначився збільшенням обігу роздрібної торгівлі в порівняних цінах на 5,6% від обсягу 2017 р.

Серед регіонів найбільше зростання обігу роздрібної торгівлі у 2017 р. порівняно з 2016 р. спостерігалось у Закарпатській (8%), Житомирській (7,1%), Львівській (5%), Чернівецькій (4,8) та Черкаській (3,6%) областях. У 2018 р. також спостерігається збільшення обігу роздрібної торгівлі більш ніж на 115 млн. грн. (14%). В усіх регіонах відбувалося зростання обігу роздрібної торгівлі у порівняних цінах. Загалом вплив Луганської (26%), Донецької (14%) та Закарпатської (12%) областей на динаміку обігу роздрібної торгівлі у 2018 р. становив 52% (табл. 1).

Згідно з даними статистичних досліджень [7] після дворічного періоду стрімкого падіння у 2016 р. в Україні розпочалося відновлення обсягів роздрібного товарообігу, що є сигналом для економіки країни, оскільки цей показник належить до показників, які характеризують соціально-економічне становище країни. Продаж товарів певною мірою впливає на грошовий обіг, визначає бюджетні надходження, що знаходить відображення в багатьох інших макроекономічних показниках.

На основі аналізу даних Державної служби статистики [7] було визначено основні стимулюючі та стримуючі чинники збільшення досліджуваного показника обсягу обігу роздрібної торгівлі (табл. 2).

Висновки з проведеного дослідження. На сучасний розвиток торговельної галузі України негативно вплинули наслідки системної кризи 2008 та 2013 рр., що спричинили погіршення ситуації в економіці з низки причин, таких як зволікання зі структурними реформами, диспропорція між виробництвом і споживанням. Проте в результаті аналізу даних одного з основних результатів діяльності роздрібної торгівлі, а саме обсягу обігу, можна зробити висновок, що галузь має позитивну динаміку змін та перспективи до розвитку. Це підтверджує те, що роздрібна торгівля є найважливішою ланкою в ланцюзі руху товарів від виробництва до кінцевого споживання.

Також регіональний аналіз показав залежність обсягу обігу роздрібної торгівлі від кількості населення, його щільності, рівня грошових доходів, які залежать від природного й ресурсного потенціалу, інфраструктури, соціокультурних та економічних можливостей окремого регіону. Зазначене пояснює значні розбіжності цього показника у регіональному розрізі.

Отже, роздрібна торгівля посідає вагоме місце в економічній системі України та є показником добробуту соціальної сфері. Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є аналіз динаміки забезпеченості кількістю магазинів роздрібної торгівлі у регіонах України, а також дослідження причин відповідних змін.

Таблиця 2

Основні чинники показника обсягу обігу роздрібно́ї торгівлі

Стимулюючі чинники	Стримуючі чинники
Збільшення попиту на послуги роздрібно́ї торгівлі з боку окремих промислових виробників споживчих товарів тривалого та короткострокового використання.	Посилення інфляційних тенденцій.
<ul style="list-style-type: none"> – Купівельна спроможність домогосподарств, зокрема, через ефект чергового підвищення мінімальної заробітної плати (до 3 723 грн. з 1 січня 2018 р.) та проведення з 1 жовтня 2017 р. змін у сфері пенсійного забезпечення (перерахунок раніше призначених пенсій, запровадження нового механізму індексації пенсій шляхом їх підвищення відповідно до законодавства) на тлі зменшення заощаджень населення (у січні 2018 р. відбулося зростання номінальної середньомісячної заробітної плати на 28,4%, а саме до 7 711 грн., та реальної – на 2,3%); – розширення торговельної мережі підприємств роздрібно́ї торгівлі (згідно з джерелом [7] за 2018 р. зросла площа прийнятих в експлуатацію торгових центрів, універмагів та магазинів на 25,5%, будівель торгових ринків – на 24,1% порівняно з 2017 р.); – покращення споживчих настроїв домогосподарств у попередньому звітному періоді (згідно з даними компанії “GfK” у грудні 2017 р. індекс споживчих настроїв склав 60,3%, що на 3,2% вище, ніж у грудні 2016 р., і на 2,2% нижче, ніж у грудні 2018 р. коли він становив 62,2%); – покращення фінансових можливостей підприємств торгівлі (згідно даним за 2017 р. фінансовий результат підприємств, які отримали прибутки, зріс на 36,3%; у 2018 р. цей показник виріс ще на 2,3%); – стрімкий розвиток інтернет-торгівлі, що позначився на отриманні прибутку від інтернет-продажів товарів, давши змогу збільшити обсяги обігу роздрібно́ї торгівлі. 	<ul style="list-style-type: none"> – Зростання цін на споживчому ринку, що негативно відображається на купівельній спроможності громадян; – зменшення інвестицій та власних джерел фінансування підприємств роздрібно́ї торгівлі; – скорочення кількості торговельних об’єктів у сільській місцевості та невеликих містах; – загострення військового протистояння на сході країни; – зменшення фінансових можливостей підприємств через погіршення зовнішньої кон’юнктури; – визначення торговельної галузі одним із найбільших тіньових секторів економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Бутко М. Методичний інструментарій комплексної оцінки розвитку торгівлі в регіональному економічному просторі. *Економіст*. 2011. № 9. С. 18–22.
2. Дима О. Дослідження стану та тенденції розвитку роздрібно́ї торгівлі України. *Формування ринкової економіки*. 2013. № 9. С. 169–183.
3. Ковальська Л. Особливості функціонування та перспективи розвитку роздрібно́ї торговельної мережі регіонів України. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2016. С. 161–166.
4. Мазур О. Методи оцінювання регіонального рівня інституціонального розвитку роздрібно́ї торгівлі. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2015. Т. 14. Вип. 2 (30). С. 88–101.
5. Отечественный ритейл выходит в лидеры рынка. URL: <http://www.prometr.com.ua/category/articles/marketplaces/5057> (дата звернення: 16.09.2019).
6. Торговые центры – перспективы развития. URL: <http://www.conex.biz.ua/article.php?id=21> (дата звернення: 16.09.2019).
7. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov> (дата звернення: 10.11.2019).
8. Юрчишин В., Маркевич К. Україна від кризи до кризи. Україна – 2014: соціально-економічна криза та пошук шляхів реформування. Київ : Заповіт, 2014. 60 с.
9. Жаліло Я., Кононенко К., Яблонський В. та ін. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання : аналітична доповідь. Київ, 2014. 132 с.
10. Орел Ю. Нециклічна криза економіки України в період з 2013 по 2015 роки: причини виникнення та шляхи подолання. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-1/doc/3/12.pdf> (дата звернення: 16.10.2019).

References:

1. Butko M. (2011). Methodychnyi instrumentarii kompleksnoi otsinky rozvytku torhivli v rehionalnomu ekonomichnomu prostori [A methodological tool kit for a comprehensive assessment of trade development in the regional economic space]. *Ekonomist*. Vol. 9, pp. 18–22 [in Ukrainian].

2. Dyma O. (2013). Doslidzhennia stanu ta tendentsii rozvytku rozdribnoi torhivli Ukrainy [Research of the state and tendencies of development of retail trade of Ukraine]. *Formuvannia rynkovoï ekonomiky*. Vol. 9, pp. 169–183 [in Ukrainian].
3. Kovalska L. (2016). Osoblyvosti funktsionuvannia ta perspektyvy rozvytku rozdribnoi torhov-elnoi merezhi rehioniv Ukrainy [Features of functioning and prospects of development of retail trade network of regions of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*, pp. 161–166 [in Ukrainian].
4. Mazur O. (2015). Metody otsiniuvannia rehionalnoho rivnia instytutsionalnoho rozvytku rozdrib-noi torhivli [Methods for assessing the regional level of institutional development of retail trade]. *Rynkova ekonomika: suchasna teoriia i praktyka upravlinnia*. Issue 14. Vol. 2(3), pp. 88–101 [in Ukrainian].
5. Otechestvennyj ritejl vyhodit v lidery rynku [Domestic retail is leading the market]. Retrieved from: <http://www.prometr.com.ua/category/articles/marketplaces/5057> (accessed: 16 September 2019).
6. Torgovye centry – perspektyvy razvitija [Development prospects of shopping centers]. Retrieved from: <http://www.conex.biz.ua/article.php?id=21> (accessed: 16 September 2019).
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov> (accessed: 10 November 2019).
8. Yurchyshyn V., Markevych K. (2014). Ukraina vid kryzy do kryzy. Ukraina-2014: sotsialno-eko-nomichna kryza ta poshuk shliakhiv reformuvannia [Ukraine from crisis to crisis. Ukraine – 2014: The socio-economic crisis and the search for ways to reform]. Kyiv : The Testament Publ., 60 p. [in Ukrainian].
9. Zhalilo Ya., Kononenko K., Yablonskyi V. (2014). Systemna kryza v Ukraini: peredumovy, ryzyky, shliakhy podolannia : analit. dop. [Systemic crisis in Ukraine: preconditions, risks, ways of overcoming : analyte. ext.]. Kyiv, 132 p. [in Ukrainian].
10. Orel Yu. Netsyklichna kryza ekonomiky ukrainy v period z 2013 po 2015 roky: prychnyny vynyknennia ta shliakhy podolannia [Non-cyclical Crisis of the Ukrainian Economy from 2013 to 2015: Causes and Ways to Overcome]. Retrieved from: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-1/doc/3/12.pdf> (accessed: 16 October 2019).